

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В АСПЕКТІ ПРОЦЕСУ ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВ

ЖАРОВСЬКА Ірина Мирославівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та філософії права Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету "Львівська політехніка"

УДК 342.5

В статті розглядається питання глобалізаційних змін державно-правових явищ. Особливу увагу приділено питанням трансформації правової природи державної влади в глобалізованому суспільстві та її значення парадигми інституту держави для трансформації державно-владних відносин.

Ключові слова: державна влада, глобалізація, національна держава, денационалізація.

Постановка проблеми

Загальносвітові орієнтири, правові стандарти організації держави та побудови системи права піддаються змінам. Цей процес набуває активно-часового та міжнародно-просторового значення. Глобалізація суспільних відносин проникає в усі сфери соціального буття, у тому числі не може оминати правове поле суспільних відносин. Глобалізаційні зміни детермінують якісно новий рівень інтеграції, цілісність і взаємозалежність світу, формування інформаційного суспільства, розвиток політико-правових знань тощо. Державна влада втрачає свої позиції основного місця в політичній системі суспільства.

Не дивлячись на те, що у міжнародному та українському науковому колах робляться певні спроби виробити єдину стратегію глобалізаційного програмування правових явищ, на сьогодні не вироблена єдина гносеологічно-правова концепція глобалізації, яка могла б стати основою розуміння загальнопланетарної трансформації устрою

держави, права, влади та окремої особистості. Розуміння місця державної влади у сучасних умовах у правовій науці, наскільки нам відомо, взагалі не було предметом наукового пошуку. Тому метою цієї статті є аналіз трансформації правової природи державної влади через процес денационалізації держав.

Виклад основного матеріалу

Трансформаційні зміни сучасного глобалістичного простору є незворотні. У зв'язку із зростанням негативних наслідків активної діяльності сучасної людини актуалізується питання про докорінну парадигмальну зміну методів, форм і способів управління природною і соціальною дійсністю. Державна влада, як соціально-вагома реальність, трансформується, і ці зміни проявляються у своєрідних особливостях, серед яких 1) процес денационалізації держав, через що державна влада втрачає елемент самобутності та суверенності.; 2) поява у світовому просторі глобальних проблеми, та під впливом глобалізаційних перетворень внутрішня сутність державної влади також підлягає зміні; 3) зміна механізму державно-владних відносин; 4) інтенсифікація процесів універсалізації призводить до зменшення ролі націоналістичної ідеології для функціонування державно-владних інституцій; 5) процес правової глобалізації призводить до демократизації державної влади та імплементації солідарних засад розвитку суспільства; 6) втрата

ефективності державної влади, що пропозиційно тягне втрату нею легітимності.

У даному науковому дослідженні сконцентруємося на першому, і як нам видається, основному факторі зміни правової природи державної влади.

Всесвітня глобалізація передбачає перетворення світового простору в єдину зону, де вільно переміщаються інформація, товари та послуги, капітал, де вільно поширюються ідеї, стимулюючи розвиток сучасних інститутів та налагоджуючи механізми їх взаємодії. У сучасній західній соціології політична глобалізація розглядається як інтеграція та взаємозалежність між урядовими та іншими політичними організаціями які постійно розвиваються. Цей термін також широко вживається для позначення зростаючої політичної взаємодії за межами організаційної ієрархії держав і наддержавних органів. Основа глобалізації була закладена масовою міграцією та інтеграційними ринками капіталу ХІХ ст. Технічні досягнення, що дозволили прискорити і здешевити переміщення людей, товарів, грошей, інформації тощо значно посилили початкові тенденції. У ХХ в. межі національних держав стали тісні для швидко зростаючих виробничих сил, і ринкові відносини вийшли за межі національних кордонів.

«Принципи суверенітету і недоторканності національної держави, – вказує Фукуяма, – є основою Вестфальської системи, фактично зруйновані і, по суті сьогодні не дотримуються, оскільки те, що відбувається всередині окремих держав – у їх внутрішньому управлінні, – часто вагомо впливає і на життя інших членів міжнародного співтовариства»[1, с. 157]. Однією з причин руйнації Вестфальської системи, за Фукуяма, це є якраз «погане управління державою». Тобто зміна правової природи державної влади зумовлюється самою державною владою окремих країн, вказаний процес ентропії природи владного потенціалу здійснює вплив не тільки в межах національних держав, але й впливає на весь світовий простір. Взятши на себе функції управління соціумом, державна влада сучасності не змогла належним чином з ними впоратися.

У сучасній політико-правовій ситуації суверенітет перестав розглядатися як невід'ємна ознака держави. Глобалізація влади – тотальний контроль – може поширюватися не тільки на окремих громадян чи суспільство, але й на саму владу, тобто суверенність окремих держав в епоху глобалізації фактично розчиняється, і сучасні інформаційно-комунікаційні технології цьому активно сприяють [2, с. 606]. Усе частіше висувуються припущення про відмирання суверенітету як атрибуту сучасної держави. Виходить, що держави, які утворюють світову систему, зберігають свою специфіку і являють собою різні зразки соціально-економічного та політичного розвитку. При цьому зберігається різниця у фактичних рівнях суверенітету. Існують держави, які самостійно реалізують внутрішню і зовнішню політику, і ті, у яких процес прийняття політичних рішень детермінується імпульсами, що виходять від інших держав. З точки зору правового підходу, у даному випадку не існує проблеми, оскільки формально останні є суверенними утвореннями, тобто суверенітет трактується категорично – констатується його наявність або відсутність. Проте динаміка політичних процесів вносить зміни у політичну практику, що дозволяє констатувати диференціацію рівнів незалежності і самостійності держав[3, с. 2]. Однією з невирішених проблемою міжнародного права є те, що статут ООН декларує рівність держав, поряд з цим існують «сильніші» і «слабші» держави, які не можуть здійснювати однаковий вплив на геополітичний простір та розв'язання Всесвітніх питань існування людства. «Слабші» держави мають слабший суверенітет і роль державно-владних інституцій так само, як сама держава залежна від декількох елітарних держав. Однак проблема не тільки в рівності статусу держав, проблема існує і в зміні ролі держави – інші всесвітні організації міжнародного урядового і навіть неурядового рівня, транснаціональні компанії на сьогодні володіють безпрецедентним правом регулювання загальнопланетарних відносин. Держава вже не виступає атракторною точкою впливу, тобто центр змістився у сторону інших

суб'єктів. Саме вони мають домінуючий вплив на державну владу кожної держави від «найсильнішої» до «найслабшої».

Зміна ролі держави пов'язана також зі зміною суспільних проблем. Сучасність ставить нас перед невирішеними проблемами, які одна, навіть «найсильніша» держава вирішити не може: продовольча криза, екологічні зміни, тероризм та ряд інших. Тому управлінські функції автоматично переходять до конгломерату міжнародних об'єднань, що їх можуть вирішити.

Державна влада як перманентний інститут соціальної реальності втрачає елемент самотності. Феномен самотності охарактеризовано як істотний і постійний прояв тих компонентів культурного надбання будь-якого суспільства, які виявляються функціонально необхідними для подальшого його існування, забезпечуючи його самозбереження та ідентичність при всіх змінах в нормативно-ціннісній і змістовній сферах. Самотність є основою для збереження властивих кожному суспільству принципів соціокультурної регуляції [4, с. 12-13].

Глобалізація може проходити двома шляхами – природним і штучним. Природна глобалізація – еволюційний процес сприйняття різними соціокультурними традиціями досягнень інших культурних традицій. Це сприйняття відбувається переважно добровільно і залежить від рівня розвитку тієї чи іншої традиції, її бажання засвоїти і на практиці застосовувати ті чи інші досягнення інших культур.

Штучна глобалізація – це спроба нав'язати силою або іншими методами: обманом, переконанням, підкупом ті чи інші уявлення про світ. При цьому, оскільки штучна глобалізація пов'язана з насильницьким впровадженням економічних, політичних, ціннісно-світоглядних уявлень, то це революційний процес. Насильство не може тривати вічно, воно перемагає тимчасово, частково або зазнає поразки. Тому штучна глобалізація у державно-владній сфері виступає деаксіологічним процесом і не може створити умови, при яких глобалізаційні явища стануть універсальною, загальною, абсолютною цінністю.

Корінна нація, як соціальний субстрат державотворення, втрачає первинну роль. Під впливом процесу глобалізації поняття «нація» у класичному його розумінні розмивається, дробиться на етносів, де об'єднуючим фактором є не приналежність до держави, території, а загальні культурні та антропологічні риси. Державна влада не може опиратися на націю як основу соціальної реальності, оскільки межі національного розмиваються та отримують новітні соціальні атрибути. Демонтаж національних держав позбавляє народи Великої вітчизни. Еліти набувають весь світ, звільняючись від національної прив'язки і пов'язаних із нею зобов'язань. Вони роблять це, послідовно руйнуючи національні простори і суверенітети. У цілому паразитує глобалізм чреватий демодернізацією сучасного суспільства, примітивізацією життя більшості. У цьому полягає головний виклик XXI століттю [5, с. 395-401]. Застерегти слід від втрати власної металльної сутності держави і від свідомого поглинання державами ідеології глобалізму.

«Культура завжди виконує ідеологічну функцію в ім'я консюмеризму в капіталістичній глобальній системі. Тому всі культурні транснаціональні практики в цій сфері одночасно є ідеологічними практиками і, таким чином, культурно-ідеологічними ... Глобальний капіталізм не дозволяє культурний нейтралітет. Ті культурні практики, які не можуть бути інкорпоровані в культуру-ідеологію консюмеризму, стають опозиційними контрґегемоністичними силами, які необхідно приборкати або маргіналізувати, а якщо цього не вдається зробити – знищити фізично», – підкреслює Л. Склеїр [6, с. 48]. Насьогодні з'явилися активні трансформаційні процеси в суспільствах більшості країн світу, що пов'язані з геополітичними змінами, спробами побудови багатопольярного світу, розбудовами нових систем міждержавної взаємодії і появи новітнього державно-політичного об'єднання Євросоюзу. Ці процеси докорінно змінили уявлення про природу і перспективи розвитку культур суспільств, що втягнені в глобальні трансформаційні рухи, породили і привели до кризи як політику мульти-

культуралізму, так і політику збереження культурної гомогенності й культурного ізоляціонізму[7, с.1].

Вживання людства, його подальший прогрес за умови взаємозалежного і цілісного світу, формування єдиної цивілізації на Землі вимагають не тільки визнання таких основоположних гуманістичних принципів, як свобода вибору народами власного майбутнього, зростаюча багатоваріантність соціального прогресу і т. д., але і їх практичної реалізації. У будь-якій сфері соціального простору знищення устроїв та традицій є болісним процесом, а коли це відбувається у владно-правовій сфері, цей процес отримує небезпечні прояви.

З метою мінімізації негативних наслідків глобалізації й збереження самобутності національних правових систем, уникнення і вирішення протиріч і м'якого входження норм міжнародного і регіонального права у національне право, значний інтерес викликає процес правової інфільтрації, який забезпечує максимальне урахування особливостей формування і функціонування відповідних національних правових систем. Завдяки правовій інфільтрації запозичуються саме ті положення, які не є чужорідними для відповідних національних правових систем. Ефективне використання механізму правової інфільтрації сприятиме безболісній та більш ефективній трансплантації правових положень, які містяться в міжнародних нормативно-правових актах або в законодавствах зарубіжних країн у національну правову систему [4, с.17]. Чи можливий процес інфільтрації у державно-владній сфері? Інфільтрація – проникнення чогось у невласливе середовище. Демократизація і гуманізація владного державного механізму – це якраз той процес, що прийнятний і необхідний для сучасного суспільства. Але нав'язування чужородної політики у державно-владній діяльності, руйнування устрою держави класичних політичних цінностей не підпадає під процес інфільтрації і буде відкинутим як антиціннісна інтенція.

Окрема людина формується на основі національно-ментального чинника, і зго-

дом на цій же основі формує навколо себе соціальні явища: «...я не є «вільним» уникнути ані впливу мого класу, ані впливу моєї нації, ані впливу моєї родини... Я народився робочим, французом...; людина виявляється “створеною” кліматом і ґрунтом, расою і класом, мовою, історією колективу, частиною якого вона є...”[8, с. 330]. Ефективність дій державної влади першочергово залежить від того, наскільки вона відповідає сучасним потребам суспільства та розвивається за законами соціуму та може бути судомо скорегована у відповідності до потреб суспільства. Тому надзвичайно важливим є виявлення у кожному окремому випадку сутності правової та державно-владної глобалізації, визначення ступеня її впливу на національні чинники з метою раціонального використання переваг, що їх можна отримати від процесів глобалізації, та максимального запобігання деформаційних казусів, яку вони можуть завдати.

Висновок

У сучасному трансформаційному суспільстві відбуваються радикальні зміни, не помічати яких неможливо. Зміна правової системи тягне за собою формування нового устрою державно-владних інституцій, і зміна політичного вектору детермінує новітню політику та зміну функцій та принципів владної діяльності. Державна влада від феномена легального примусового арбітра переходить у ранг другорядної ланки у відносинах «суспільство – державна влада». Зумовлений процес призводить до втрати державною владою центрального місця у політичній системі як механізму вирішення загально-соціальних справ легальними методами. Державна влада традиційного суспільства є правовим явищем національної держави. У сучасній політико-правовій ситуації суверенітет перестав розглядатися як невід'ємна ознака держави. Глобалізація влади – тотальний контроль - може поширюватися не тільки на окремих громадян чи суспільство, але й на саму владу. Глобалізація змінює парадигму національної субстанції у державно- владних відносинах, трансформує правову природу державної влади.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається питання глобалізаційних змін державно-правових явищ. Особливу увагу присвячено питанням трансформації правової природи державної влади у глобалізаційному суспільстві та значення змінної парадигми інституту держави для трансформації державно-владних відносин.

Література

1. Фукуяма Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке: [пер. с англ.] / Фрэнсис Фукуяма. – М.: АСТ, 2006. – 220 с. – (Philosophy).
2. Лойко Л. І. Інформаційне суспільство і трансформація політичної влади / Л. І. Лойко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 50. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2010. – С. 606-609.
3. Щербіна О.О. Взаємозв'язок суверенітету і якісних параметрів державності в умовах глобалізації / О.О. Щербіна; Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського» // Автореферат дисертації на здобуття степ. канд. політичних наук за спец. 23.00.02.- політичні інститути і процеси.- Одеса, 2011. – 17с.
4. Бірюков Р.М. Національна правова

SUMMARY

The article discusses globalization changes the state and legal phenomena. Particular attention is devoted to the transformation of the legal nature of state power in society and globalization variable paradigm state institute for the transformation of state-government relations.

система в умовах глобалізації (основні напрямки трансформації) / Р.М. Бірюков // Автореферат дисертації на здобуття степ. канд. юридичних наук за спец. 12.00.01.- Одеса, 2011.- 21 с.

5. Гантінгтон С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С. Гантінгтон -Львів: Кальварія, 2006. – 474 с.

6. Sclair L. Sociology of the Global System / L. Sclair. -2nd Edition. – Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1995.

7. Бобловський О.Ю. Міжкультурна взаємодія в умовах глобалізації: філософсько-культурний вимір // Автореферат дисертації на здобуття степ. канд. юридичних наук за спец.09.00.04.: естетика – Харків, 2012. – 17 с.

8. Сартр Ж. П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.П. Сартр // Сумерки богов. – М. : Политиздат, 1989. – С. 319-345.